

Z vytypovaných pedagogických činností byla pro dotazované začínající učitele **nejobtížnější práce s neprospívajícími žáky**. Tuto činnost vykonávalo s obtížemi 108 učitelů, tj. 76,6% všech dotazovaných. Podle vlastního vyjádření nebyli na tuto činnost během studia připravováni. **Udržení kázně při vyučování, udržení pozornosti žáků, motivace žáků a diagnóza osobnosti žáků činily potíže 60–75% dotazovaných učitelů.** Je zřejmé, že tyto činnosti spolu souvisejí, neboť nejsou-li učitelé žáci vhodně a dostatečně motivováni, lze očekávat potíže s udržením pozornosti a kázně. Mnozí z dotazovaných mladých učitelů měli obavy z jednání s rodiči žáků, bez ohledu na to, zda se jednalo o individuální rozhovory s rodiči (potíže uvedlo téměř 60% učitelů) nebo o společné třídní schůzky (potíže uvedlo téměř 58% učitelů). Příčinou těchto potíží nebyla jen absence přípravy na práci s rodiči během studia na fakultě, ale i zvýšená kritičnost veřejnosti a rodičů k práci školy i učitele.

S výchovnou stránkou vyučování, s překonáváním tradičního důrazu na pouhé vzdělávání mělo potíže téměř 54% mladých učitelů, přesto, že k této orientaci bylo během studia vedeno 83% respondentů. Zhruba stejné procento dotazovaných učitelů přiznalo potíže s uplatňováním individuálního přístupu k žákům, s aktivizací žáků, s řešením kázeňských přestupků a s adekvátní reakcí na nečekaný vývoj vyučování. **Přibližně polovina začínajících učitelů měla jisté komunikační problémy a s obtížemi formulovala otázky (učební úlohy).** Pro 49% učitelů bylo obtížné přizpůsobit vyučování věku žáků, 46% dotazovaných mělo potíže s vedením pedagogické dokumentace. S činnostmi plánovacího charakteru se začínající učitelé vyrovnávali poměrně dobře.

Začínající učitelé se budou vždy potýkat s četnými profesionálními problémy. Je však třeba udělat vše pro to, abychom tyto problémy zredukovali a zmírnili, mj. i tím, že budoucí učitele lépe připravíme a na nástupních pracovištích jim vytvoříme příznivé pracovní podmínky.

Pedagogická příprava učitelů na Vídeňské univerzitě

Vladimír Jůva

Na Vídeňské univerzitě zaujímá pedagogická příprava budoucích učitelů „vyšších typů škol“ (tj. nižších a vyšších středních škol) významné postavení. Pedagogická příprava pro kandidáty učitelství se skládá ze tří základních oblastí, a to:

1. z obecně pedagogické přípravy (její součástí je také psychologie pro učitele)
2. z přípravy v oborových didaktikách (v rámci vybraných oborů)
3. ze školní praxe.

Obecně pedagogická příprava je koncipována tak, aby uchazečům o učitelství umožňovala stejnou měrou jak osvojení teoretických východisek, tak získání praktických pedagogických dovedností spojených s učitelskou profesí. V jejím rámci mají studenti absolvovat pět základních obsahových okruhů, které většinou trvají jeden semestr a jsou dotovány po dvou hodinách výuky týdně. Obecně pedagogická příprava se skládá z těchto okruhů:

- A) teorie vyučování
- B) teorie výchovy
- C) teorie školy
- D) pedagogická psychologie
- E) vývojová psychologie

V rámci každého z těchto pěti okruhů si pak studenti mají možnost vybrat poměrně z široké nabídky relativně úzce zaměřených přednášek či seminářů, a to takovým způsobem, aby byla výuka minimálně jednou ve formě semináře a minimálně jednou ve formě přednášky. Vedle těchto povinně volitelných přednášek a seminářů si studenti mohou přibrat další prohlubující volitelnou výuku (např. z témat vývoj modelů integrativní přípravy učitelů, informatika pro kandidáty učitelství se zvláštním zřetelem k praktickému cvičení na PC, pedagogika a elektronické zpracování dat — osobní počítač ve vyučování).

Pro názornější přiblížení obecně pedagogické přípravy učitelů na Vídeňské univerzitě uvedme stručné obsahové charakteristiky vybraných dílčích disciplín.

Obsahový okruh **teorie vyučování (A)** nabízí studentům, kteří mají zájem o získání učitelské kvalifikace, ve školním roce 1993/4 tyto povinně volitelné přednášky a semináře:

- a) teorie vyučování — obsahová koncepce (vyučovací metody, teorie učení, diferenciálně pedagogický výzkum učení, formy interakce mezi učitelem a žákem, problémy organizace školy a vývoje školy se zaměřením na diferenciaci a individualizaci v učebním procesu ad.), ukončení — písemná zkouška;
- b) teorie vyučování — analýza a plánování výuky (analýza cílů, obsahu a metod výuky, struktura učebních osnov rakouského školství ad.), ukončení — písemná zkouška;

- c) teorie výchovného vyučování (učební cíle, taxonomie učiva, varianty kurikula, pedagogické zpracování učení ad.), ukončení — zkouška;
- d) didaktické základy vyučovacích principů v učebních osnovách středních škol (principy názornosti, aktuálnosti a exemplárního učení, projektové vyučování, genetické vyučování ad.), ukončení — ústní zkouška.

Okruh **teorie výchovy (B)** umožňuje výběr z šesti nabídek, např.:

- a) úvod do pedagogiky — teorie výchovy (zaměření pedagogických teorií, vývoj a socializace, učení ve vyučování a výchova ad.), ukončení — písemná zkouška;
- b) výchova a socializace — pedagogické aspekty interakce ve škole (sociální struktury a procesy ve škole, sociální formy učení a vyučování, sociometrické zkušenosti ad.); požadavky k ukončení — aktivní účast na výuce, ústní a písemný referát, hospitace.

Třetím problémovým polem v rámci obecné pedagogické přípravy budoucích učitelů jsou otázky **teorie školy (C)**. Čtyři nabízená témata se věnují rakouskému školství v genetickém a systematickém pohledu a analýze, popisu a pozorování výuky. Například téma „Vývoj školy jako instituce a geneze postavení učitele“ se především zaměřuje na funkce vzdělávání v době osvícenství, na školu v poli napětí mezi státem a církví v 19. století i na problematiku školských reforem a nejnovějších koncepcí 20. století. Požadavky k absolvování těchto témat většinou tvoří ústní nebo písemná zkouška.

Čtvrtý a pátý okruh obecně pedagogické přípravy tvoří **psychologický pohled (D, E)**. Pedagogická psychologie nabízí mj. následující témata:

- a) pedagogická psychologie se zvláštním zřetelem na speciální oblast výzkumu vyučování (např. otázky učení, transferu, motivační východiska učení, psychologie vyučování); ukončení — písemná zkouška;
- b) pedagogická psychologie pro kandidáty učitelství (především otázky psychických změn pod vlivem výchovy); ukončení — známka na základě referátu, bonus pomocí eventuální seminární práce, možnost zlepšení známky ústní nebo písemnou zkouškou.

Vývojová psychologie studentům kriticky přibližuje různé teorie a modely jednotlivých fází psychického vývoje se snahou o vyústění do pedagogických relevancí. Požadavkem k zakončení této páté a poslední součásti obecně pedagogické přípravy je většinou písemná práce.

Druhou významnou oblastí přípravy budoucích učitelů na Vídeňské univerzitě jsou **oborové didaktiky** (v rámci vybraných studijních oborů)

Příprava v oborových didaktikách má především sloužit „zprostředkování odborné látky vybraných studijních směrů 'jako vyučovacích předmětů' vyšších škol, jejich znázornění a ověření“ (Allgemeine Pädagogische Ausbildung, 1993, s. 3). Za jeden studijní směr je nutno absolvovat podle platného studijního programu oboru studia 6 až 12 hodin výuky na týden a semestr s odpovídajícími zkouškami.

Poslední oblastí pedagogické přípravy je **školní praxe**, která obsahuje jednak přípravu na školní praxi v rámci oborových didaktik, jednak vlastní školní praxi, která je připojena k obecně pedagogické přípravě a k přípravě v didaktikách studovaných oborů.

V rámci školní praxe studenti mají:

- a) seznámit se s rakouským školstvím a školní praxí vyšších škol
- b) pozorovat, analyzovat a připravit výuku a samostatně vyučovat
- c) ověřit si své pedagogické schopnosti (Allgemeine Pädagogische Ausbildung, 1993, s. 4).

Předpokladem k zahájení školní praxe je absolvování čtyř semestrů obou zvolených studijních oborů. Školní praxe, kterou zajišťuje školící učitel, se pak skládá z čtyřtýdenní „úvodní fáze“ (30 hodin) a ze dvou „cvičných fází“ také v délce po čtyřech týdnech (90 hodin). Úvodní fáze probíhá na univerzitě i ve školách a zaměřuje se především na obecné (nikoliv oborově didaktické) aspekty hospitací, na všeobecné požadavky plánování výuky, na výchovné problémy školy, na problémové žáky a na otázky chování se ve výuce.

Cvičná fáze se obvykle absolvuje v čtyřtýdenních blocích za každý obor, praxe v obou oborech se však může vykonat i současně. Minimálně v jednom studijním oboru se musí cvičná fáze absolvovat na nižší střední škole, pokud se tento předmět vyučuje na nižším i vyšším stupni střední školy. Současně je žádoucí absolvovat praxi také na odborné vyšší střední škole.

Po úspěšném zvládnutí všech tří oblastí pedagogické přípravy obdrží studenti učitelství osvědčení o jejím absolvování.

Pedagogickou přípravu adeptů učitelství na Vídeňské univerzitě organizačně zajišťuje „Centrum pro školní praxi“, které je součástí této univerzity. Usiluje o stálý dialog se studenty a školami, i o to, aby pedagogická příprava budoucích učitelů nebyla „dogmatická“, ale aby pružně reagovala na připomínky studentů a škol. Jejich koncepcí se zajímavě spojuje možnost studentů vybrat si téma a vyučujícího s přesně vymezenými požadavky aktivní účasti ve výuce a s podmínkami splnění vybrané disciplíny (písemnou nebo ústní zkouškou, popř. jinými formami). Vyučujícím tato koncepce umožňuje soustředěnou vědeckou práci, protože je nenutí k povrchnímu pohledu na

celou šíří pedagogické problematiky. Otevřenou otázkou pojetí pedagogické přípravy budoucích učitelů na univerzitě ve Vídni zůstává, zda obecně pedagogickou přípravu koncipovat formou základního přehledu pedagogických a psychologických disciplín, či — jak je tomu v rakouské metropoli — formou vybraných, avšak do hloubky zaměřených tematických okruhů.

Citovaná literatura:

- [1] Allgemeine Pädagogische Ausbildung. Schulpraktikum, Wien, Universität Wien 1993.